

Hraní na socialistické vojáčky? Reenactment Československé lidové armády v aktérské perspektivě současné mladé generace

Jiří Hlaváček

DOI: 10.21104/CL.2023.4.01

*Playing Socialist Soldiers? Reenactment of the Czechoslovak People's
Army in the acting perspective of the current young generation*

Abstract

The presented case study focuses on a reenactment of the ČSLA in the acting perspective of the current young generation. The author first presents a real military reenactment as a specific subject of anthropological research and then addresses the basic categories (material and interactional credibility), on the basis of which the degree of historical authenticity is assessed in reenactment studies. The main focus is on the analysis and interpretation of semi-structured interviews with members of an unnamed military history club dealing with the reenactment of a specific military unit during the Cold War period (1960s–1980s).

Key words

actor's reflection, youth, military history, reenactment, Czechoslovak People's Army, field research, historical authenticity

Acknowledgment

Studie vznikla v rámci projektu GA ČR P410/22-07058S „Soudobý vojenský re-enactment v českých zemích: jeho dějiny a kultura v interdisciplinární perspektivě“, jehož řešitelem je Fakulta humanitních studií UK.

Contact

Mgr. Jiří Hlaváček, Ph.D., Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova, Pátkova 2137/5, 182 00 Praha 8; e-mail: Jiri.Hlavacek@fhs.cuni.cz.
ORCID iD 0000-0002-8843-8183

Jak citovat / How to cite

Hlaváček, Jiří. 2023. Hraní na socialistické vojáčky? Reenactment Československé lidové armády v aktérské perspektivě současné mladé generace. *Český lid* 110: 407–428. <https://doi.org/10.21104/CL.2023.4.01>

Je pozdní podzimní odpoledne, poslední sluneční paprsky dopadají na betonový plac uprostřed sídliště, po němž právě v pravidelném tvaru za zvuku budovatelských písní pochoduje šest mladíků v legendárních „jehličkách“. Jejich pochodový krok rozhodně nelze nazvat ukázkovým, stejně tak k jejich ústrojní kázni by bylo možné mít řadu výhrad. Z polorozbořené bývalé tribuny na ně shlíží další dva mladíci. Jeden z nich, s brigádýrkou naraženou hluboko do čela, v důstojnické uniformě s hodností poručíka, náhle vydá několik rázných povelů a pochodující útvar zamíří směrem k tribuně, kde zastaví. Mladíci se začnou okamžitě pošouchovat, aby se poté na délku paže vyrovnali do řady.

Opodál zatím postává zcela jiná skupinka mladíků oděná do bílého značkového oblečení. Pokušují, hlasitě se baví a jeden z nich pak s neskrývaným úšklebkem mávne rukou směrem k řadě svých v pozoru stojících vrstevníků. Důstojník naposledy zavelí: „Pohov, rozchod, kouření povoleno!“ a pokývne hlavou na poddůstojníka, který se obratem sehne a vypne bezdrátový reproduktor umně maskovaný jako tranzistorové rádio z 60. let. 20. století.

V tu chvíli mě lehce dlobne do žeber dosud tiše přihlížející senior a téměř se sklami v očích mi začne vyprávět, jak přesně na tomhle místě před čtyřiceti lety pochodoval jako voják základní služby. Poté se pomalu vydá směrem k nedalekému supermarketu, aby se po několika krocích otočil a dodal – „Víš, co nechápu? Proč takhle blbnou, když dneska už nemusí! A proč si říkají reaktori? To kvůli těm atomovkám, co tady měli Rusáci před převratem?“ (Terénní deník autora, říjen 2022).

Vojenský reenactment jako předmět antropologického bádání: úvod do problematiky

Tato případová studie se zaměřuje nikoliv na „reaktory“ (kód *in vivo*), ale na příslušníky a příslušnice mladé generace, kteří se v současnosti aktivně věnují historickému reenactování Československé lidové armády (ČSLA) v širokém časovém záběru od počátku 60. do konce 80. let 20. století. Reenactment je zpravidla chápán jako aktivita, jejímž cílem je rekonstrukce historických událostí nebo situací za využití materiálních artefaktů, mezi něž patří dobové oblečení, zbraně, nástroje apod. Jde o globální fenomén s dlouhou tradicí, jenž představuje zajímavé interdisciplinární badatelské téma. Ačkoliv se moderní *reenactment studies* formují teprve v druhé polovině minulého století (zejména v 80. letech), předmět jejich bádání lze historicky doložit jako kulturní praktiku již ve starověkém Římě, když začal Julius Caesar pořádat simulované námořní bitvy (*naumachie*), kterých se pro pobavení římského patriciátu tehdy aktivně účastnily tisícovky válečných zajatců (Coleman 1993).

Za reenactory či reenactorky (dále jen „reenactoři“) jsou obvykle označováni dobrovolníci a dobrovolnice, kteří mají zájem o určité historické

období a současně jsou ochotni vynaložit svůj volný čas i energii k tomu, aby vytvořili autentickou dobovou scénu, ať už se jedná o vojenskou bitvu, městskou popravu, nebo královský průvod. Autenticita vystupování, respektive předvádění (*performance*), je sociálním konstruktem, který má v případě reenactmentu především materiální a interakční rozměr. Zatímco míra materiální autenticity se odvíjí od použití původních, dobových materiálů a objektů (zbraně, uniformy, vybavení apod.), interakční autenticita je posuzována na základě „hodnověrnosti“ vystupování a jednání reeanctorů v souladu s dobovým či situačním kontextem (jazyk, chování, emoce atd.). Efekt historické autenticity je pak výsledkem shody, k níž dochází aktéři a aktérky (dále jen „aktéři“) ve spolupráci s publikem na základě kombinace obou těchto faktorů (Hadarová 2019: 82; Hall 2016: 414).

Reálný reenactment (*real reenactment*) bývá často zaměňován za tzv. oživlou historii (*living history*), která se však soustředí spíše na předvádění a „zpřítomňování“ různých aspektů každodenního života v určitém prostoru v daném historickém období, a to za využití dobových postupů či řemesel, přičemž publikum je do těchto činností obvykle interaktivně zapojováno. Cíle obou aktivit nicméně zůstávají shodné – tj. historická událost i situace jsou rekonstruovány se záměrem dosáhnout maximální možné autenticity („věrnosti“ a iluze „návratu v čas“) a zprostředkovat tak publiku porozumění minulosti (McCarthy 2014: 107). S ohledem na výše uvedené, pro účely tohoto textu proto – s vědomím existující difference – chápu oba pojmy (reenactment a *living history*) jako synonyma, což (jak se pokusím ukázat dále) má v kontextu reenactování ČSLA svůj specifický význam.

Podle Vanessy Agnew se jednání reeanctorů nezaměřuje pouze na opakované „přehrávání“ či „kopírování“ minulosti, ale má také významný antropologický přesah v rituální rovině. Transformační potenciál reenactování, podobně jako v případě rituálu, nevyplývá z dokonalé snahy o formální imitaci minulého, ale především ze symbolického významu performované aktivity, který roste úměrně s významem přehrávaných obrazů a iluzí zpřítomněné minulosti pro aktéry a případné publikum (Agnew – Lamb – Tomann 2020: 1–2). Empatická identifikace, emoční a imerzní prožitek se tak stávají mnohdy důležitější než samotné vysvětlení a porozumění. Pokud zaměříme pozornost na aktéry, pak je zřejmé, že při reenactování dochází k reflexivnímu jednání – tj. nekopírují se pouze stabilní formy, ale je s nimi kreativně a účelově pracováno, protože performování nějakého aktu je vždy doprovázeno uvědoměním si a aktivním spoluvytvářením jeho podoby, obsahu a vyznění (Šima 2017: 24). Současná *reenactment studies* jsou proto vedle performativního přístupu významně ovlivněna také tzv. afektivním obratem (*affective turn*), který se zaměřuje na emocionální

složku (ne)vědomého myšlení a její dopad na rozhodování a jednání aktérů (McCalman – Pickering 2010). Afektivita je v tomto kontextu nahlížena jako dosud podceňovaná či přehlížená kvalita, jakkoliv její samotné uchopení v rámci společenských a humanitních věd je v principu považováno za poměrně obtížné a problematické (Matonoha 2014: 592).

Specifickou formu reenactmentu představuje vojenský reenactment, v němž je hlavní pozornost věnována rekonstruování a zpřítomňování historických událostí s militární tematikou s důrazem na předvádění typicky maskulinních a militárních hodnot, včetně patriotismu (Hunt 2008). Jeho moderní počátky sahají do první poloviny 60. let minulého století, kdy se ve Spojených státech uskutečnila řada vojenských rekonstrukcí u příležitosti 100. výročí americké občanské války (Otto 2010: 81). V kontextu výše zmíněného afektivního obratu usilují vojenští renaactoři zejména o vzbuzení empatie ke všem účastníkům a obětem ozbrojených konfliktů a jejich zasazení do konkrétního historického rámce. Vedle této vnější (integrační) a edukační roviny namířené směrem k divákům se však aktéři současně pokouší také o niterné emoční a tělesné (znovu)prožití silných mimetických momentů (*magic moments*), které jim poskytují dočasnou iluzi cestování v čase (*time travel*) a navozují autentické pocity uspokojení z bitevní vřavy (*wargasm*) v mnoha případech hraničících až se změněným stavem vědomí (Cushman 1999: 21; Horwitz 1999: 209; Thompson 2010: 209). Za užitečný koncept lze v této souvislosti považovat teorii o víceúrovňové časovosti, v níž se prolínají fakta s fikcí (Koselleck 2018: 10–12).

V rámci vojenského reenactmentu lze rozlišit dva typy akcí, z nichž každá akcentuje jiný prvek. Zatímco během scénických ukázek převažuje fakticita, taktické bitvy naopak preferují fikční narativy. Scénická ukázka probíhá veřejně a řídí se podle předem připraveného scénáře s důrazem na maximální historickou autenticitu. Cílem je nejen pobavit, ale také vzdělat publikum v rovině historických reálií. Ukázky jsou obvykle předváděny pro diváky, kteří sedí na tribunách nebo jsou od scény odděleni nějakou překážkou. I v těchto případech nicméně dochází pod vlivem různých okolností k větším či menším změnám ve scénáři, takže konečná verze představení jen zřídka zcela odpovídá původnímu záměru. Taktické bitvy se naopak odehrávají převážně v ústraní mimo dohled veřejnosti a jejich podoba je mnohem volnější. Ačkoliv uzavřené bitvy také respektují historické struktury, logistiku i organizaci armád, jejich účastníci mají mnohem větší volnost, pokud jde o vydávání rozkazů a vlastní intenci. Výsledky střetnutí tak nejsou nutně dány předem, což vnáší do reenactingu reálný prvek náhody a nejistoty.

Jakkoliv se může na první pohled zdát, že formát scénických ukázek je již ze své podstaty nutně autentičtější, samotní renaactoři tyto akce často

popisují jako méně vzrušující a nepříliš pohlcující, což je zapříčiněno právě vědomím jejich nezvratného výsledku (Daugbjerg 2020: 28–29). Scénické ukázky tak sice aspirují na vyšší vizuální a materiální shodu s původní historickou událostí – tj. vytváří dojem mimetické věrohodnosti (*mimetic credibility*), která je navíc stvrzována publikem; introspektivní autenticitu však účastníkům poskytují spíše taktické bitvy, jejichž součástí je prožitek adrenalinu a nejistoty z výsledku střetnutí (Bruner 1994: 399). Alexander Cook v této souvislosti konstatuje, že pro reenactment je určující právě způsob, jakým se stírá hranice mezi subjektem a objektem. Ačkoliv jsou si reenactoři velmi dobře vědomi, že i přes autentickou dobovou výzbroj a výstroj nikdy nemohou dokonale splynout s historickými aktéry, přesto u nich převažuje tendence upřednostňovat niterný, emocionální vztah k minulosti před analytičtějším zacházením s ní (Cook 2004: 490).

I když se nejedná o aktivitu nijak novou, v českém prostředí nebyla vojenskému reenactmentu jako předmětu antropologického či historického bádání dosud věnována větší systematická pozornost. Jeho počátky v 60. letech minulého století jsou úzce provázány s konstituováním historického šermu a teprve na konci 70. let vznikají první poloilegální skupiny reenactorů na regionální úrovni při tehdejších Svazu pro spolupráci s armádou (Wohlmuth 2014; Zemanová 2014). Počet klubů vojenské historie (KVH), které pokrývají různá období z československých/českých dějin, obdobně jako počet pravidelně konaných akcí nicméně zaznamenaly rapidní nárůst teprve až v průběhu 90. let. Počty aktivních reenactorů v České republice nejsou přesně známy, podle počtu účastníků a účastnic pravidelných akcí pořádaných pro veřejnost lze nicméně odhadovat, že se jedná o komunitu čítající okolo patnácti tisíc lidí, přičemž řada z nich se věnuje reenactingu několika historických období současně a je tedy také členy či členkami více KVH. I přes tuto skutečnost se však případní zájemci či zájemkyně o toto interdisciplinární pole mohou prozatím opřít jen o několik závěrečných kvalifikačních prací a ojedinele též odborných studií (Bervidová 2017; Hadarová 2016; 2016a; 2019; Hartvich 2011; Procházka 2013).

Aktuální grantový projekt, jehož dílčím výstupem je také předkládaná studie, si proto klade za cíl toto téma podrobněji zpracovat. Hlavním záměrem projektu je zodpovědět výzkumné otázky týkající se po kulturních formách a procesech, jejichž prostřednictvím reenactoři vyjadřují svou historickou subjektivitu (charakter, role a gender v rovině sociální identity), stejně jako po způsobech konstituování významů minulosti (symbolická centra, kontra-faktuální historie, politika paměti) a vztahování se k české militární kultuře (pohled na současné ozbrojené složky, kulturu zbraní či fenomén povinné vojenské služby a aktivních záloh), a to na základě analýzy a interpretace polostrukturovaných rozhovorů s aktéry napříč

zkoumanou komunitou a reenactovanými historickými obdobími. V tomto textu je nicméně hlavní pozornost věnována problematice utváření a „vyjednávání“ (již výše zmiňovaných) různých rovin autenticity na příkladu reenactování konkrétní vojenské jednotky, jejíž členskou základnu tvoří převážně mladiství a adolescenti.

ČSLA a mladá generace reenactorů: reflexe terénního výzkumu

V této případové studii se zaměřuji na reflexi aktérů, kteří se věnují reenactmentu reálného vojenského útvaru ČSLA v čase studené války. Reenactování historického období let 1948–1989 nepředstavuje v českém prostředí příliš rozšířenou (natož pak oblíbenou) aktivitu. Jedná se o etapu dějin, v níž nenajdeme z vojenského hlediska nijak atraktivní historické události (snad s výjimkou intervence vojsk Varšavské smlouvy do Československa v srpnu 1968), a celé období je navíc negativně poznamenáno komunistickou ideologií.

Příslušníkům ČSLA pak nejenže chyběla zkušenost z přímého bojového nasazení, ale po roce 1968 ztratila armáda v důsledku („dočasně“) trvalého rozmístění sovětských vojsk v Československu i svou nejdůležitější roli garanta národní suverenity. V otázkách organizace, výzbroje, dislokace i plánovaného válečného nasazení byla nadále zcela podřízena Varšavské smlouvě (resp. Sovětskému svazu). Pro většinové obyvatelstvo se proto armáda stala (zejména v normalizačních letech) synonymem nedobrovolného vězení (Hlaváček 2021a). Tento názor je patrný také z veřejných internetových diskusí, v nichž reenactoři tohoto období zpravidla (neprávem) automaticky figurují jako sympatizanti radikálních levicových hnutí. Není proto překvapivé, že většina vojenských reenactorů se zaměřuje především na starší válečné konflikty – třicetiletá (1618–1648), sedmiletá (1756–1763), prusko-rakouská (1866) nebo 1. a 2. světová válka (1914–1918; 1939–1945), – v nichž vojáci sehrávali aktivní roli, což jim poskytuje prostor pro demonstrování klasických militárně-maskulinních hodnot (tj. odvaha, čest, síla, houževnatost, mikrosolidarita, patriotismus apod.).

Pro účely této případové studie bylo na základě online rešerše vytipováno a následně během léta 2022 osloveno celkem dvanáct KVH a dvě neformální skupiny, které se věnují vojenskému reenactmentu z období studené války. Již ve fázi oslovování bylo z analýzy dostupných webových stránek a sociálních sítí nicméně zřejmé, že většina z těchto klubů nevyvíjela v posledních dvou letech téměř žádnou aktivitu. Za hlavní příčinu tohoto stavu je logicky možné označit pandemii koronaviru, o čemž svědčí řada dobových oznámení (aktualit) na webových stránkách jednotlivých KVH. Pandemie tak v letech 2020–2021 nejen že utlumila fungování většiny spolků a znemožnila po-

řádání společných veřejných i soukromých akcí, ale v individuální rovině také mnohdy vedla k přehodnocení dosavadních způsobů trávení volného času (Kyselá – Červenka 2023).

Ze zbývajících klubů odpověděl na oficiální oslovení pouze jeden. Po zaslání podrobnějších informací o projektu však již jeho vedení dále nereagovalo. Z dvou oslovených neformálních skupin, které nebyly dosud plně institucionalizovány, se ozval představitel jedné z nich se zaměřením na reenactment konkrétního vojenského útvaru ČSLA. Jednalo se o jednotku, která vznikla na konci 50. let a zanikla na počátku 90. let během reorganizace polistopadové armády. Útvar byl po celou dobu své existence dislokován v jednom z okresních měst, jehož historie je s armádou dodnes neodmyslitelně spjata. Jeho název ani umístění nicméně s ohledem na anonymizaci aktérů výzkumu v textu záměrně neuvádím.

S představitelem této skupiny – pro účely této studie vystupujícím pod pseudonymem Karel – jsem se osobně sešel v létě 2022 a při této příležitosti jsem také provedl pilotní polostrukturovaný rozhovor, z něhož vyplynula dohoda o další spolupráci. Následně jsem mezi členy a členkami skupiny (dále jen „jednotky“) v průběhu podzimu 2022 uskutečnil terénní výzkum, který spočíval v pozorování na třech typově odlišných akcích (návik na veřejnou ukázkou, veřejná ukázkou, soukromá akce). Vedle otevřeného nezúčastněného pozorování byl kvalitativní sběr dat doplněn o polostrukturované rozhovory inspirované metodologií a etikou orálně-historického výzkumu (Abrams 2016; Vaněk – Mücke 2022). Komunita aktuálně čítá přibližně kolem dvaceti lidí (včetně dvou žen) ve věku od patnácti do pětadvaceti let, kteří se začali reenactmentu věnovat v průběhu posledních čtyř let. Ve srovnání s věkovou skladbou obdobně zaměřených KVH se tak jedná o zástupce a zástupkyně nejmladší generace reenactorů. V mezičase mezi uskutečněným terénním výzkumem a publikováním této studie jednotka úspěšně završila fázi své institucionalizace a v současnosti již disponuje statutem zapsaného spolku (tj. KVH). Bez ohledu na tuto skutečnost však již v průběhu rozhovorů většina členů a členek (dále jen „narátoři“ či „členové“) hovořila o jednotce jako o klubu.

Celkem bylo v druhé polovině roku 2022 realizováno deset rozhovorů s devíti členy a jednou členkou zkoumané skupiny ve věku od patnácti do třiatřiceti let. Polovina z výzkumného vzorku získala úplné středoškolské vzdělání s maturitou a dva nárátoři pokračovali v dalším studiu na vyšších odborných školách. Druhá polovina respondentů studovala na střední škole nebo odborném učilišti. Čtyři informátoři spadali v době natáčení rozhovorů do kategorie mladistvých, což se promítlo nejen do metodologie vedení rozhovorů (tj. srozumitelné kladení otázek, přátelštější atmosféra a bezpečné prostředí, minimalizace rizik a asymetrického vztahu,

včetně zvážení možných psychických dopadů apod.), ale také do jejich interpretace, při níž bylo nutné věnovat větší pozornost mechanismům, jejichž prostřednictvím mladiství konstruovali, vyjednávali či přebírali různé kulturní formy a sociální identifikace (Bucholtz 2002; Mathews 2023; Titzmann – Jugert 2020).

Většina rozhovorů se uskutečnila bezprostředně před konanými akcemi či v jejich průběhu. Další se odehrály ve formě individuálních schůzek v místě bydliště narátorů a jeden rozhovor proběhl online prostřednictvím platformy ZOOM. Sedm narátorů souhlasilo s tím, aby byl rozhovor s nimi nahrán na diktafon, zbývající tři odmítli pořízení zvukové nahrávky, ale svolili s využitím poznámek z terénního deníku, včetně citací. Průměrná délka rozhovoru se pohybovala okolo 45 minut. Od všech narátorů byl také získán informovaný souhlas se zpracováním osobních údajů v souladu s platnou legislativou, včetně splnění požadavků na zapojení mladistvých do výzkumu (tj. zejména poskytnutí požadovaných informací o výzkumu takovým způsobem, jemuž jsou mladiství schopni bez problémů porozumět). Rozhovory byly následně doslovně přepsány a získané informace pro účely dalšího zpracování kompletně anonymizovány.

Následující empirická část je věnována narativní analýze a interpretaci vybraných tematických okruhů z rozhovorů. Nejprve představím genezi, organizaci a fungování zkoumané jednotky, poté se zaměřím na reflexi různých forem autenticity během reenactování a okrajově bude zmíněn také vztah narátorů k současné militární kultuře.

Od neformální skupiny k institucionalizaci: motivace, organizace a fungování jednotky

Nápad založit jednotku, která by se věnovala reenactmentu ČSLA, vzešel před několika lety ze společných volnočasových aktivit tří stávajících (nejstarších) členů v podobě „vandrování“ po československém opevnění. Na výpravy si tehdy oblékali různé druhy „maskáčů“, přičemž jeden z nich preferoval v úvodu zmiňovaný vzor 60, což je šedozelená tkanina s natištěnými tmavě hnědými až černými čárkami připomínajícími jehličí (odtud zlidovělý název „jehličí“ či „jehličky“). Tento typ maskování dominoval ČSLA v letech 1960–1985, poté byl nahrazen jednobarevnou khaki uniformou (vzor 85) po sovětském vzoru. Československá armáda nicméně populární „jehličky“ využívala pro různé účely i nadále, a to až do roku 1993. Ze společné diskuse následně vyplynulo, že by se „s tím [vzorem] dalo něco dělat, protože armádu 30. let dělat nemůžeme, na to nemáme peníze“ (Karel, 2022). Zpočátku se tedy jednalo spíše o recesi, postupně však myšlenka dostávala stále jasnější obrysy a její realizace se nakonec ujal Karel, který

začal v místě svého bydliště pátrat po lokálním útvaru ČSLA, jehož reenactování by nebylo příliš finančně náročné, což znamenalo zaměřit pozornost na pozemní vojsko, které tvořilo před rokem 1989 páteř tehdejší armády.

Následovalo hledání členů, k čemuž respondenti využili další ze svých tehdejších volnočasových aktivit, kterou byl airsoft.¹ Prostřednictvím náboru na airsoftových táborech pro mládež se během dvou let podařilo vytvořit jádro jednotky, které se postupně rozrostlo až do stávající podoby čítající okolo dvaceti členů pocházejících prakticky z celé České republiky. Snahou Karla, který se od počátku pasoval do role velitele (a v současnosti je předsedou KVH), bylo udělat z členství v jednotce výběrovou a prestižní záležitostí, což je idea, která přetrvala dodnes:

„Když přibíráme nové členy, hodně si o nich zjišťujeme. Mají takovou rádobu zkušební dobu, protože já preferuji zodpovědnost, kvalitu nežli počty, protože k čemu je člen, když se chová blbě a není schopný být diplomat, když děláme veřejné ukázky a lidi se třeba na něco zeptají.“
(Karel, 2022)

Jednotka se tak navenek prezentuje jako skupina uvědomělých mladých lidí, jejichž cílem je vzdělávat veřejnost o historii a každodennosti ČSLA před rokem 1989.

Pro členy, kteří se k jednotce přidali teprve nedávno, je signifikantní užší propojení s reenactmentem jako hnutím. Řada z nich, i přes svůj nízký věk, patří mezi členy dalších KVH s odlišným dobovým zaměřením (rakousko-uherská armáda, východní fronta, druhoválečná italská armáda apod.). Někteří v této souvislosti vnímají své zapojení do reenactmentu ČSLA jako určitou formu recese, případně dočasné řešení před přestupem do jiného „zajímavějšího“ či „důležitějšího“ KVH: „Mám vztah k armádě, ale chci se věnovat jinému období. Tam, kam chci, berou až od osmnácti let. Já jsem tu [ČSLA] celkově omylem. Neměli lidi, tak vzali nejbližšího člověka. Beru to jako legraci.“ (Alexej, 2022) Alexejův vztah k armádě je nicméně specifický, ačkoliv se narodil v Čechách, jeho rodina je původem z Ukrajiny. Jeho pradědeček bojoval na východní frontě a dalších šest příbuzných právě teď v důsledku probíhajícího rusko-ukrajinského konfliktu kráčí v jeho stopách. Právě proto považuje Alexej za důležité připomínat vojenskou historii, nicméně nikoliv v uniformě ČSLA, která nikdy nebojovala a nepředstavuje tak pro něj vhodného reprezentanta hegemonní maskulinity (Barrett 1996: 129–130).

1 Sportovní (zpravidla týmová) aktivita simulující bojové situace za využití replik zbraní poháněných manuálním, plynovým či elektrickým pohonem vystřelující malé plastové kuličky o průměru 6 mm.

Další motivace často korespondují s průměrným věkem respondentů okolo osmnácti let. Rozhodnutí věnovat se vojenskému reenactmentu je v případě adolescentů typicky spojeno se zájmem o armádu a militární dějiny (včetně rodinných vzpomínek na povinnou vojnu), hledáním alternativy ke službě v profesionální armádě („*vyzkoušet si vojnu nanečisto*“), ale také s pobytem v přírodě, touhou po adrenalinu a dobrodružství, případně i „opravdovém“ přátelství. Pro některé jedince se pak může jednat i o formu osobní zkoušky či přechodového rituálu srovnatelného s dřívější zkušeností absolvování povinné vojny: „*Celej život jsem byla ponižovaná, že nic nezvládnu a nedokážu. A když jsem se dostala ke klukům [jednotka], tak mně dali takovej [pocit], že jsem prostě něco víc a že to dokážu!*“ (Lucie, 2022) Reflexe je v tomto případě zajímavá, protože aktérka, která kritizuje genderovou marginalizaci a znevýhodnění v běžném životě, paradoxně nachází sebevědomí a rovnost v ryze maskulinním prostředí podporujícím genderovou stereotypizaci. Gender však obecně v rámci jednotky není vnímán jako problém, protože Lucie (jak sama konstatuje) při veřejných ukázkách vystupuje pouze v rolích, jež ženy v ČSLA historicky skutečně zastávaly (tj. spojařky, administrativní pracovnice, zdravotnice apod.).

Výčet aktivit, jimž se jednotka v současnosti věnuje, je sám o sobě poměrně pestrý. Kromě účasti na řadě veřejných dobových ukázek z oblasti *living history* (každodenní život důstojníků a vojáků základní služby v kasárnách, na odloučených stanovištích, během taktického či pořadového výcviku v letním a zimním období, na vycházkách apod.) se členové podílí také na renovaci řopíků a budování naučných stezek po pevnostních objektech v okolí (po roce 1948 nadále aktivně využívaných československou armádou), střeleckém výcviku (pod odborným dohledem), komparsu při natáčení dobových filmů, opravách a rekonstrukcích dobové vojenské techniky apod. Z organizačního hlediska převažují typicky jednodenní až dvoudenní akce soukromého charakteru na měsíční bázi (podle časových možností členské základny), které jsou několikrát ročně doplněny o účast na veřejných (scénických) ukázkách konaných zpravidla na pozvání dalších KVH, soukromých subjektů, místních spolků nebo úřadů (města, obce) nebo Armády České republiky (na úrovni krajských vojenských velitelství).

Na jednotlivých aktivitách se členové domlouvají převážně online. Zázemí jednotky představuje Karlův sklep, v němž je skladována většina vybavení, včetně znehodnocených historických zbraní (samopaly, kulometry, pancéřové pěsti apod.). Řada členů má v jeho sklepech uschované i své uniformy a před akcemi, které se odehrávají v blízkém okolí, zde probíhá také poslední kontrola výstroje. Pokud někomu chybí některá z výstrojních součástí, Karel ji obvykle ochotně doplní ze svých zásob, které dle finančních možností (ať už z vlastních zdrojů, nebo nově též z členských

příspěvků) neustále rozšiřuje prostřednictvím nákupů na online aukcích, bazarech či burzách.

Z organizačního hlediska nejsou funkce v jednotce (střelec, kulometčík, spojař, zdravotník apod.) s výjimkou velitele předem určeny a opětovně se tak rozdělují před každou akcí. Ačkoliv by se nezaujatému pozorovateli mohlo zdát, že předem daná specializace by umožnila imerzní prožitek a současně minimalizovala náklady na výzbroj a výstroj, většina členů tento názor nesdílí a variabilitu rolí vnímá pozitivně: „*Je to takové příjemnější, příjemnější. Opravdu, když to děláme my ze zájmu, není to pro nás povinná vojna, kde by každéj musel mít tu svoji funkci.*“ (Matouš, 2022)

Karel nicméně začal v posledním roce zavádět – některým členům navzdory – systém povyšování a udělování vojenských třídností, ačkoliv se tedy nárátoři brání srovnání reenactmentu s povinnou vojenskou službou, ve skutečnosti se jednotka s rostoucí členskou základnou, věkovým průměrem i vybavením postupně stále více formalizuje a hierarchizuje. Z psychologického hlediska tak vznikají zajímavé historické paralely s nediferenciovanou masou submisivních branců před rokem 1989 (resp. 2004), tj. se vznikem atypických kolektivů napříč různými sociálními skupinami, jejichž členové jsou schopni se v případě potřeby semknout proti „společnému nepříteli“ v podobě dominantního velitele (Hlaváček 2021b: 370–372).

Budoucnost jednotky nicméně členská základna jako celek vidí pozitivně. Většina nárátorů se shoduje, že se chce reenactmentu věnovat i nadále bez ohledu na náročnost studia či zaměstnání a rozvíjet společné aktivity, včetně pořízení nového vybavení (zbraně, uniformy, vysílačky apod.) a vojenské techniky (dobové nákladní vozidlo, džíp). Uvažuje se dokonce i o vlastním pevnostním objektu (aktuálně probíhají jednání s AČR o možnosti jeho odkupu či pronájmu za symbolickou částku).

Vztah k soudobým dějinám a militární kultuře: autenticita v aktérské perspektivě

Zahraniční literatura rozděluje reenactory do dvou táborů. První tvoří amatérští víkendoví nadšenci, kteří si s historickými reáliemi příliš nelámou hlavu. Obvykle se jedná o jednotlivce či skupiny hledající v reenactmentu kombinaci adrenalinu a zábavy spojenou s únikem z každodenního života a vytvářením komunity nových přátel. Druhý tábor představuje tzv. tvrdé (*hardcore*) extrémní jádro usilující o historickou autenticitu i v rovině těch nejmenších detailů, a to na základě pečlivého studia dobových materiálů (Lee Hadden 1999: 8; Pickering 2020: 57–58).

V rámci zkoumané jednotky určuje historickou autenticitu reenactovaného téměř výlučně „extrémista“ Karel, který dohlíží na nákup vhodné

výstroje a výzbroje, hledá historické fotografie, studuje dobové vojenské příručky a řády, zadává archivní rešerše a plánuje scénáře veřejných ukázek. Zbytek jednotky je tvořen víceméně skupinou nadšených „hobíků“, kteří jsou v tomto ohledu zcela podřízeni autoritě velitele. Mladiství členové sice uvedli, že mají o soudobé vojenské dějiny zájem a snaží se v oblasti ČSLA sami vzdělávat (četbou historických knih nebo sledováním dobových televizních seriálů a filmů s vojenskou tematikou), poslední slovo má nicméně vždy velitel Karel.

Dokonalá znalost historie pro reenacting nicméně překvapivě není až tak nutným předpokladem, jak by se na první pohled mohlo zdát. Jak ukázaly rozhovory, výjimkou nejsou (plnoletí) členové, kteří se neorientují ani v základních historických souvislostech performovaného období: „Přečetla jsem *Na západní frontě klid*, i jsem viděla film. *Tó je asi jediný, na co jsem koukala, co se týče aspoň okrajově té doby [1948–1989], kterou děláme.*“ (Lucie, 2022) Jejich subjektivní prožitek z reenactování to však nijak nesnižuje, spíše naopak. Paradoxně jim totiž umožňuje hlubší emocionální ponoření do performovaných aktivit bez přemýšlení nad otázkou materiální a interakční autenticity. Na základě uskutečněného terénního pozorování lze konstatovat, že necelá polovina členů starších osmnácti let se sice považuje za reenactory, ale reenactment chápe především jako určitou formu zábavy, pro níž není absolutní historická autenticita (bez ohledu na její konkrétní rovinu) nutností: „*Ideálně je to tak, aby z toho člověk měl ten [autentický] pocit. Ale zároveň to musí být pořád zábava. V momentě, kdy to není zábava, tak už to člověk nechce dělat.*“ (Radek, 2022) V této souvislosti také aktéři negovali, že by reenactment nějakým zásadním způsobem pronikl do jejich (civilní) každodennosti, respektive že by se jednalo o formu životního stylu.

Klíčové měřítko autenticity v případě jednotky představuje téměř výlučně materiální autenticita ve formě používání originálního dobového vybavení, které si členové obstarávají individuálně nebo hromadně po dohodě s Karlem přes internetové bazary a burzy, ale i kamenné armyshopy a bleší trhy. Cílem je získat maximum vhodných dobových věcí co nejdříve, protože s prohlubujícím se časovým odstupem od reenactovaného období se postupně tenčí skladové zásoby a (ne)úměrně s tím rostou i ceny jednotlivých originálních položek:

„Možná je to trošku ofenzivní, ale říkám členům, kteří si nepořídili lopatku hned, když jsme s tím začínali: hloupý ten, co si nechce koupit, hloupější ten, co si ještě nekoupil! Protože lopatky v dnešní době bohužel na webu prodávají už i za 1 000 korun, zatímco kdysi byly za 400.“ (Karel, 2022)

Za poslední roky došlo až k trojnásobnému nárůstu cen vybavení, přičemž každý z členů do svého „koníčku“ v průměru investoval zatím okolo 8 000 korun. Ve srovnání s KVH reenactujícími starší historické období se však stále jedná o poměrně zanedbatelnou částku.

Používání replik je v rámci jednotky prakticky nepřípustné, a to i v případě zbraní. Airsoft, který má řadu shodných rysů s reenactmentem (zábava, adrenalin, taktika, fyzická kondice) přestal hrát v aktivitách jednotky poměrně záhy svou roli právě z tohoto důvodu. Preferovány jsou znehodnocené originály historických zbraní. V současnosti již airsoftové zbraně nejsou využívány ani při neveřejném nácviku a soukromých akcích (tj. taktických bitvách), což někteří dlouholetí členové kritizují, protože to „*snižuje realističnost zážitku*“ (Aleš, 2022). Druhá polovina bez předchozí zkušenosti s airsoftem naopak změnu kvituje s odkazem na hledisko materiální autenticity: „*Mně jde hlavně o tu vojenskou historii, ty [airsoftové] zbraně prostě nebyly reálný.*“ (Petr, 2022) Realističnost tedy v tomto případě není odvozována z vizuální podoby, protože airsoftové repliky, které by svými rozměry, vahou i použitými materiály odpovídaly dobově nejrozšířenější zbraní v ČSLA (samopal vzor 58) jsou na trhu v současnosti dostupné, přičemž jejich cena není – ve srovnání se znehodnocenými originály – nijak závratně vysoká. Případná absence dobového prvku ve vybavení je v rámci jednotky řešena volbou mladší verze výstroje:

„V těch 60. letech třeba použili [armáda] na čutory korkové špunty. Já měl čturu s korkovým špuntem a ten špunt už není. Prostě se rozpadl! Takže používáme modernější plastový špunty, které se používaly i k tě samé uniformě, ale až v 70. letech, abysme nemuseli nutně tahat ty šedesátkový originály.“ (Felix, 2022)

Interakční autenticita je tedy potlačena ve prospěch materiální složky – znehodnocená zbraň, přestože není funkční, má pro aktéry především historickou (a tím i neodmyslitelně symbolickou) hodnotu. Představuje kus minulosti, který se významným způsobem podílí na jejím zpřítomňování, byť na úkor snižování hladiny adrenalinu při akcích: „*Blbý je, že teď už vlastně zásahy jen odhadujeme a hlásíme zvednutím ruky. Už tam není to napětí ze skutečného boje a z té bolesti, když do vás někdo naráz vysypal celej zásobník kuliček.*“ (Luboš, 2022) Obecně tak lze konstatovat, že v rámci jednotky převažuje autenticita ve smyslu shody předmětu se současným historickým poznáním na úkor imerzního prožitku ve formě (dobových) emocí či vzorců chování.

Positivní vztah ke zbraním je charakteristický pro všechny členy jednotky a projevuje se mimo jiné v úsilí o brzké získání zbrojního průkazu a následné pořízení vlastní střelné zbraně. Bariéru v tomto případě

představuje především věk, případně finanční náročnost. Z rozhovorů je nicméně patrná překvapivě dobrá orientace v aktuální legislativě související se zbraněmi (včetně možné implementace sporné zpřísnující evropské směrnice o kontrole nabývání a držení zbraní, která by se významně dotkla řady KVH využívajících při ukázkách dobové střelné zbraně). Většina členů má v plánu pořídit si především historické zbraně pro sběratelské účely (tj. spadající do kategorie A podle platného zákona o zbraních), zatímco pořízení krátkých zbraní za účelem ochrany zdraví, života nebo majetku (kategorie E) nebylo v rámci rozhovorů zmíněno ani jednou.

Při snaze o dosažení co nejvyšší míry autenticity aktéři využívají také toho, že reenactují útvar, který ve městě v minulosti skutečně sídlil. Řada objektů z dobových fotografií tak stále ještě stojí a jejich podoba se mnohdy (i přes odstup více než půlstoletí) téměř nezměnila: „*Sbíráme i různé fotky – já sám jich mám skoro 600, – protože takový základní pravidlo reenactmentu je, co je na fotkách, tak to je nejlépe!*“ (Karel, 2022) Kredibilita je tak v tomto případě podpořena ještě prostorovou autenticitou, přičemž sepětí s lokalitou nabízí také další způsob potvrzení ze strany místní veřejnosti (tj. pamětníků a pamětnic). Aktéři jsou při pohybu po městě či okolí v dobovém vojenském stejnokroji běžně zastavováni náhodnými kolemjdoucími, kteří jim vyjadřují převážně (nostalgotické) sympatie:

„K názoru těch lidí, tak tady [ve městě] jen pozitivní. Nikdy se nám nestalo, že by nás kritizovali. Bývalí důstojníci si s námi jsou schopní povídat v podstatě půl hodiny a ještě dýl. Když si představíte, že jde družstvo v plný polní, tak se snažíme samozřejmě být co nejmilejší. Když někoho potkáme, všichni pozdravíme a nejlépe ještě navážeme konverzaci.“ (Karel, 2022)

S negativními reakcemi se narátoři setkávají pouze výjimečně, a to především ze strany svých vrstevníků, kteří jim ojedinele „nadávají do komunistů“. Řada členů nicméně i přes podobné negativní zkušenosti dojíždí na akce pravidelně „v plné polní“ již z místa svého bydliště a v reenactmentu je podporuje rodina i nejbližší přátelé.

Důraz na materialitu jako referenční kategorii autenticity se odráží také v postoji aktérů vůči dobovému chování a jeho zpřítomňování během veřejných ukázek. Za autentické interakce jsou podle narátorů překvapivě považovány pouze ty, které jsou v souladu s dobovými oficiálními normativy (tj. salutování, podávání hlášení, vydávání rozkazů, pochodování apod.). Naopak neoficiální (zkušenostní) diskurs (ukázky šikany, odmítání plnit rozkazy, obcházení předpisů, flákání apod.) je během scénických ukázek cíleně potlačován:

„V případě ČSLA často vidíme mazáky, kteří si upravovali výbavu. Samozřejmě na akci se taky stane, že mně [návštěvníci] řeknou: ale takhle jsem to viděl na fotce, on to měl takhle! A já pak musím vysvětlovat, že to byl ale mazák, takže takhle to vlastně správně není.“
(Karel, 2022)

Cílem jednotky je tak performance ideálního stavu ČSLA bez dobových negativních jevů. Do určité míry lze tento fakt připsat na vrub tomu, že členové jednotky při přípravě ukázek pracují především s dobovými oficiálními normativy a archivními prameny (včetně ideologicky podmíněných popkulturních obrazů), zatímco pamětnickou reflexi ponechávají víceméně stranou (případně preferují – idealizovaný – obraz armády zprostředkovaný bývalými profesionálními vojáky bez přihlídnutí k převážně negativní reflexi absolventů povinné vojenské služby).

Symbolickou hranici v tomto případě představuje porušování ústrojní kázně, kterou Karel z pozice důstojníka na veřejných akcích nepřipouští (tj. tady a teď dochází k absolutnímu ztotožnění s jeho rolí), zatímco ostatní členové pod vlivem dobové televizní a filmové produkce (*Chlapci a chlapi*, *Velitel*, *Tankový prapor*, *Copak je to za vojáka...* apod.) i pamětnických reflexí jeho jednání částečně sabotují, alespoň při soukromých akcích:

„Na nástupu si třeba schválně povolíme pásek a on [Karel] je pak naštvanej. Já jsem uvažoval, že bychom mohli před lidma ukázat nějaký věci jako vysypávání skříněk, co mi říkal táta, že se běžně [na vojně] dělalo, ale to samozřejmě nemůžu kvůli lidem, protože to by nebylo správný.“ (Petr, 2022)

Zásadní roli zde sehrává již zmiňovaná snaha vycházet za všech okolností s veřejností a diváky – respektive jakási utkvělá představa, že jednotka na akcích zastupuje ČSLA jako celek, a má proto zodpovědnost za její „správnou“ (tj. předpisovou) reprezentaci:

„Mám v mobilu velký množství fotek, ale samozřejmě z těch fotek vybírám pouze ty, který vypadají nejlépe, abych je mohl zveřejnit, na kterých je všechno v pořádku, protože jakmile je tam i menší chyba, třeba příliš volný pásek, vždycky se najde člověk na internetu, který je schopen dát vám takovou nenávisť, až je to vlastně nepřijemný. Samozřejmě je důležitý tohle [mazácké praktiky] nedělat, když děláme akci pro veřejnost, protože může tam přijít nějaký důstojník [pamětník] a ten bude naštvanej, protože to nikdy nezažil, protože ti vojáci si dávali bacha, aby to tak nebylo!“ (Karel, 2022)

Názory pamětníků z řad bývalých vojáků z povolání jsou pro aktéry nesmírně důležité, protože komunikace s nimi představuje nejen další zdroj informací o reenactovaném období a útvaru (byť často „zkreslený“), ale současně je vnímána také jako forma potvrzení ze strany těch „nejpovolanějších“, že reenacting v jejich pojetí je prováděn „správně“.

Podobně významný je pro jednotku edukační rozměr scénických ukázek, během nichž je publiku vysvětlováno, „*jak to skutečně bylo*“ (Aleš, 2022). Na základě uskutečněných pozorování je možné uvést, že postoj starší veřejnosti vůči případné neznalosti historických reálií ze strany aktérů je velmi tolerantní. Narátoři, včetně mladistvých, totiž zpravidla disponují dostatečným penzem informací o používaných zbraních a výstroji, v dobové organizaci ČSLA a předpisech však (až na výjimky) spíše tápou a orientace v širším historickém, politickém, sociálním či kulturním kontextu je (s výjimkou asi tří členů jednotky) více než zmatená. Z pohledu vnímání samotných aktérů je však situace spíše opačná. Respondenti jsou přesvědčeni o své profesionalitě založené na pozitivistickém přístupu k dějinám (ve smyslu historie jako pozitivního souboru objektivních faktů) a reenactment chápou jako určité poslání, v němž vystupují v pozici objektivní autority – „*dělám to, protože musím ty lidi poučit o minulosti*“ (Petr, 2022). Období studené války a militární dějiny obecně pro ně představují historickou látku, která podle jejich názoru není ve středoškolské výuce dějepisu dostatečně akcentována.

Rozpor mezi ideálně typickým dobovým stavem (normativy), zkušenostním diskursem (pamětnická reflexe) a očekáváními (společnost) nejzřetelněji vynikne právě v ideologické rovině:

„Byla to doba nemilá [1948–1989] a někteří lidi samozřejmě hodně trpěli. Tak si připomínáme tu [vojenskou] službu. Nezapomínáme na to úplně, jak to vypadalo, a zároveň to ale i dále zkoumáme. Samozřejmě nechceme, aby nás [lidé] vnímali jako komunisty. My se spíš snažíme, když je to veřejně, tak aby lidi o nás měli trochu lepší mínění, aby nás brali jako kamarády odvedle.“ (Karel, 2022)

Respondenti tak na jedné straně chápou, že komunistická ideologie tvoří podstatnou součást reenactované minulosti, současně je zde však snaha ideologické praktiky (včetně dobových zvyklostí při oslovení, tj. „soudruzi“ nebo „čest práci“ apod.) při ukázkách co nejvíce minimalizovat, aby nebyla jednotka obviněna ze sympatií s komunismem. V této souvislosti byly většinou respondentů zmiňovány KVH reenactující německé jednotky z období druhé světové války, jejichž členové jsou

(podle narátorů nicméně právem) ztotožňování s propagací nacismu (Baraniecka-Olszewska 2021).

Důraz na materialitu a edukaci v rovině reprezentace vyplývá z faktu, že náplní jednotky je převážně *living history*, která je performována ve formě scénických ukázek z oblasti každodenního života konkrétního vojenského útvaru: „Pro mě stále největší zážitek bude, když jsem tu [u jednotky] byl poprvé. Už jen ten fakt, že jsem na sobě měl uniformu a držel v ruce samopal, tak to se mi vrylo do paměti živě. To je ta jiná doba, kouzlo té jiné doby, kterou jsem já nezažil.“ (Matouš, 2022) Pro Matouše i ostatní aktéry je tedy zdrojem mimetické kredibility materiální aspekt scénických ukázek. Autentická dobová uniforma a zbraň společně vytvářejí imerzní prožitek jakého si „stroje času“ umožňujícího „návrat do minulosti“, zatímco pro taktické bitvy v aktivitách klubu vzhledem k reenactovanému (mírovému) období téměř není prostor. Afektivní rozměr vojenského reenactmentu se tak v tomto případě omezuje nanejvýš na simulaci taktických vojenských cvičení, jejichž podstatou není boj, ale pouze příprava na něj – tj. bojový výcvik. Autenticita v rovině tělesnosti tedy není spojena s emocemi, jako je strach či obava o život, jak tomu bývá při reenactování historických bitev, ale především s vnímáním diskomfortu při prováděných aktivitách (např. hloubení okopu polní lopatkou v zimě): „Ne, že bych se úplně vžil do toho vojáka. Možná párkrát, když jsme mrzli v zákopu, tak to jsem si tak docela připadal. Je to taková trošku jiná kůže.“ (Luboš, 2022) I v Lubošově případě je však ona „jiná kůže“ především důsledkem toho, že se pohybuje s velkou zátěží („táhnou ten desetakilovej kulomet“) v historické uniformě, která není pohodlná („ta látka štípe“) a navíc dostatečně nehřeje („klepali jsme kosu“). Absurdita prováděných činností – tak typická pro armádní prostředí před rokem 1989 – není v tomto případě vůbec reflektována.

Nižší míra zájmu o interakční autenticitu je patrná také z aktérské reflexe fenoménu povinné vojenské služby. Reenacting ČSLA lze v kontextu současné mladé generace chápat jako určitou *mimésis* tohoto dnes již neexistujícího institutu. Přestože se většina aktérů aktuálně nachází ve věku, kdy by v minulosti byli nuceni na povinnou vojnu nastoupit, tento motiv nebyl v rozhovorech spontánně akcentován (s výjimkou Karla a dalších dvou členů jednotky, kteří zmínili svůj záměr v nejbližší době dobrovolně vstoupit do Aktivních záloh Armády České republiky). Při položení konkrétní otázky po významu a případném znovuzavedení základní vojenské služby však již aktérská reflexe (včetně mladistvých) vykazovala shodu s obdobně orientovanými orálně-historickými výzkumy či sociologickými šetřeními – tj. většina respondentů (bez ohledu na gender) by byla pro její znovuzavedení v délce několika měsíců až jednoho roku (Hlaváček 2021b: 398–403). Argumenty pro znovuzavedení spočívaly zejména v absenci

morálky, disciplíny a fyzické kondice u současné mladé generace a také v možnosti naučit se manipulovat se zbraní a zvládat krizové momenty – tzn. argumentace se nijak zásadně nelišila od nejstarší generace pamětníků (tj. přímých aktérů povinné vojenské služby). Jen výjimečně se objevil názor, že vojna by se neměla vůbec obnovovat, případně že by ji postačilo nahradit brannou výchovou (Matouš, 2022). Obecně lze nicméně konstatovat, že narátoři vykazovali v otázkách národní bezpečnosti (armáda a zejména pak současná válka na Ukrajině apod.) – i přes svůj relativně nízký věk – nejen orientaci, ale také překvapivě vysokou míru společenské zodpovědnosti.

Závěrem o (ne)hraní na vojáčky

Soudobý vojenský reenactment provozovaný výlučně zástupci současné mladé generace představuje v českém kontextu poměrně unikátní fenomén. Zpravidla totiž bývá běžné, že minimálně v rovině vedení jednotky figurují jednotlivci či kolektivy o jednu či dvě generace starší. Jak bylo naznačeno výše, motivace takto mladých aktérů pro připomínání nedávné minulosti ČSLA mohou být různorodé a nepochybně souvisí také s utvářením hodnotového systému a sebeidentifikací v průběhu jejich dospívání. Zájem o reenacting obvykle vychází (nikoliv však nutně) z nadšení jednotlivců a jejich zájmu o militární problematiku v období studené války kombinovaného s množstvím dalších faktorů (budování komunity nových přátel, zvyšování fyzické zdatnosti, rozvíjení praktických dovedností apod.).

Zkoumaná jednotka je specifická nejen svým nízkým věkovým průměrem, téměř celorepublikovým zastoupením, enormním důrazem na edukaci, ale také osobou jejího velitele, který (zatím bez většího odporu ostatních členů již několik let) pevně řídí a určuje další směřování celého KVH. Ačkoliv by zapojení mladé generace do reenactmentu mohlo implikovat hlavní důraz na herní rozměr této aktivity, ve skutečnosti aktéři chápou reenacting především jako způsob trávení volného času, který v sobě spojuje seberealizaci, zábavu a (v jejich pojetí) „seriózní“ historické poznání, jež má být (jako určitá forma „poslání“) předáváno dále ve formě poučené performance.

Historické autenticity je v rámci jednotky dosahováno téměř výlučně prostřednictvím materiální a prostorové kredibility, která je opakovaně stvrzována veřejností (včetně pamětníků) během ukázek, a to na úkor performování realistických interakcí a imerzního (neintencionálního) emocionálního prožitku. Záměrem aktérů je předvádět ideálně typickou socialistickou armádu s reálným (autentickým) vybavením, nicméně bez reálných dobových nešvarů a paradoxně zcela odpolitizovanou (komunistická ideologie),

což lze opět nepochybně částečně připsat na vrub jejich nízkému věku, respektive nepochopení komplexních historických procesů a hodnotově vyhraněnému pohledu na minulost před rokem 1989, který se ze subjektivní perspektivy jeví jako objektivní realita (resp. poučená interpretace). Jinými slovy, pocit historické autenticity u sledované skupiny aktérů vychází především z jejich nedůsledného či zmateného promítání získaných znalostí do reenactování. Výsledkem je jakýsi hybridní performativní obraz ČSLA, který se pohybuje někde na pomezí mezi oficiálním diskursem a aktérskou praxí, nabízející „osekanou“ verzi minulosti ve formě scénických ukázek a materiality z každodenního života příslušníků ČSLA. V důsledku toho je při reenactování také upozaděno performování maskulinních hodnot a genderových stereotypů, které je pro reálný vojenský reenactment obecně typické.

Konečně, reenactování představuje pro členy jednotky (bez ohledu na gender a s přihlédnutím k jejich motivacím, individuálním životním trajektoriím i budoucím očekáváním) ve vztahu k militární kultuře jistou formu (ne)vědomě reflektovaného substitutu povinné vojenské služby (a v případě Karla též profesionální vojenské služby). Jedná se o specifickou formu osobní zkoušky (tj. přechodový rituál), jejíž hlavní předností je pro všechny účastníky dobrovolnost a dočasnost (tzn. performování nevyžaduje souvislé „vytržení“ z každodenní reality v řádu několika měsíců či let):

*„Akce jako jdeme někam k řopíkům, uděláme si tam nějaký provi-
zorní bydlení, přespíme, uděláme si nějaký cvičení, třeba průzkum
lesa. A prostě se sbalíme a jedeme zpátky. Takhle na ty dva dny je to
v pohodě. Když je to delší, tak tu druhou noc už to bývá docela blbý,
protože už dojde jídlo, voda. Ale přijede se domů, dáš si vanu a zase
pohoda.“ (Luboš, 2022)*

V této souvislosti se jeví jako zajímavá také rovina utváření mocenských hierarchie u zkoumané věkové kohorty mladistvých a adolescentů – tj. dobrovolné přistoupení na submisivní roli a podřízení se autoritě dominantního jednotlivce v rámci skupiny, který se z pozice zakládajícího člena pasoval do role trvalého velitele.

Výše uvedené závěry je však třeba chápat pouze jako dílčí výsledky prvotní analýzy v rámci předkládané případové studie. Jak již bylo zmíněno v úvodu, hlavním cílem grantového projektu je mimo jiné právě komparace získaných reflexí s dalšími KVH napříč reenactovanými obdobími českých/československých dějin, která přinese nepochybně hlubší závěry, včetně typologizace.

Červen 2023

Rozhovory a prameny

Poznámky z rozhovoru s Petrem, říjen 2022, zaznamenal Jiří Hlaváček.
Poznámky z rozhovoru s Alešem, říjen 2022, zaznamenal Jiří Hlaváček.
Rozhovor s Karlem, srpen 2022, vedl Jiří Hlaváček.
Rozhovor s Felixem, říjen 2022, vedl Jiří Hlaváček.
Rozhovor s Radkem, říjen 2022, vedl Jiří Hlaváček.
Rozhovor s Matoušem, říjen 2022, vedl Jiří Hlaváček.
Rozhovor s Alexejem, říjen 2022, vedl Jiří Hlaváček.
Rozhovor s Lubošem, říjen 2022, vedl Jiří Hlaváček.
Rozhovor s Lucií, prosinec 2022, vedl Jiří Hlaváček.
Terénní deník autora, říjen 2022.

Literatura

- Abrams, Lynn. 2016. *Oral History Theory*. New York: Routledge.
- Agnew, Vanessa – Lamb, Jonathan – Tomann, Juliane (eds.). 2020. *The Routledge Handbook of Reenactment Studies. Key Terms in the Field*. New York: Routledge.
- Baraniecka-Olszewska, Kamila. 2021. Representing the Other and the Democratization of History. Polish Reenactors in Nazi Uniforms. *International Public History* 4, 2: 117–125. <https://doi.org/10.1515/iph-2021-2028>
- Barrett, Frank. 1996. The Organizational Construction of Hegemonic Masculinity. The Case of the US Navy. *Gender, Work and Organization* 3, 3: 129–142.
- Bervidová, Michaela. 2017. *Reenactment na Plzeňsku. Studium authenticity*. Bakalářská práce. Plzeň: Filozofická fakulta ZČU.
- Bruner, Edward. 1994. Abraham Lincoln as Authentic Reproduction. A Critique of Postmodernism. *American Anthropologist* 96, 2: 397–415.
- Bucholtz, Mary. 2002. Youth and Cultural Practice. *Annual Review of Anthropology* 31, 525–552. <https://doi.org/10.1146/annurev.anthro.31.040402.085443>
- Coleman, Kathleen. 1993. Launching into History. Aquatic Displays in the Early Empire. *The Journal of Roman Studies* 83, 1: 48–74. <https://doi.org/10.2307/300978>
- Cook, Alexander. 2004. The Use and Abuse of Historical Reenactment. Thoughts on Recent Trends in Public History. *Criticism* 46, 3: 487–496.
- Cushman, Stephen. 1999. *Bloody Promenade. Reflections on a Civil War Battle*. Charlottesville: University Press of Virginia.

- Daugbjerg, Mads. 2020. Battle. In: Agnew, Vanessa – Lamb, Jonathan – Tomann, Juliane (eds.): *The Routledge Handbook of Reenactment Studies*. New York: Routledge: 25–29.
- Hadarová, Lenka. 2016. *Reenactment and Authenticity. Cultural Biography of Uniform*. Diplomová práce. Brno: Fakulta sociálních studií MU.
- Hadarová, Lenka. 2016a. Reenactment and Authenticity. Cultural Biography of Uniform. In: Drápalová, Kristýna – Honelová, Michaela (eds.): *Sociology of Tomorrow*. Brno: Fakulta sociálních studií MU: 63–66.
- Hadarová, Lenka. 2019. Za oponou autenticity minulosti. Vytváranie dobových historických ukážok druhej svetovej vojny. *Cargo* 16, 1–2: 75–95.
- Hall, Gregory. 2016. Selective Authenticity. Civil War Reenactors and Credible Reenactments. *Journal of Historical Sociology* 29, 3: 413–436. <https://doi.org/10.1111/johs.12089>
- Hartvich, Ondřej. 2011a. *Fenomén living history v Čechách*. Bakalářská práce. Praha: Filozofická fakulta UK.
- Hlaváček, Jiří (ed.). 2021. *Mezi pakárnou a službou vlasti. Základní vojenská služba (1968–2004) v aktérské reflexi*. Praha: Academia.
- Hlaváček, Jiří. 2021b. Ztracený čas, který z tebe udělá chlapa?! Významy základní vojenské služby a jejich reflexe v generační paměti českých mužů. In: Hlaváček, Jiří (ed.): *Mezi pakárnou a službou vlasti. Základní vojenská služba (1968–2004) v aktérské reflexi*. Praha: Academia: 283–403.
- Horwitz, Tony. 1999. *Confederates in the Attic. Dispatches from the Unfinished Civil War*. New York: Vintage.
- Hunt, Stephen J. 2008. But We're Men Aren't We! Living History as a Site of Masculine Identity Construction. *Men and Masculinities* 10, 4: 460–483. <https://doi.org/10.1177/1097184X08314773>
- Koselleck, Reinhart. 2018. *Sediments of Time. On Possible Histories*. Stanford: Stanford University Press.
- Kyselá, Monika – Červenka, Jan. 2023. *Doba covidová*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Lee Hadden, Robert. 1999. *Reliving the Civil War. A Reenactor's Handbook*. Pennsylvania: Stackpole Books.
- Mathews, Ben. 2023. Adolescent Capacity to Consent to Participate in Research. A Review and Analysis Informed by Law, Human Rights, Ethics, and Developmental Science. *Laws* 12, 1: 1–49.
- Matonoha, Jan. 2014. Obrat k matérii a afektu. A jeho problémy. *Česká literatura* 62, 4: 592–598.
- McCalman, Iain – Pickering, Paul (eds.). 2010. *Historical Re-Enactment. From Realism to the Affective Turn*. New York: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9780230277090>

- McCarthy, Patrick. 2014. "Living history" as the "real thing".
A comparative analysis of the modern mountain man rendezvous,
renaissance fairs, and civil war reenactments. *ETC: A Review of General
Semantics* 71, 2: 106–123.
- Otto, Ulf. 2010. Krieg von Gestern. Die Verkörperung von
Geschichtsbildern im Reenactment. In: Röttger, Kati (Hg.): *Welt –
Bild – Theater. Politik des Wissens und der Bilder*. Tübingen: Narr-Verlag:
77–88.
- Pickering, Paul. 2020. Evidence. In: Agnew, Vanessa – Lamb, Jonathan
– Tomann, Juliane (eds.): *The Routledge Handbook of Reenactment
Studies. Key Terms in the Field*. New York: Routledge: 57–62.
- Procházka, Filip. 2013. *Historie českého (československého) reenactingu*.
Diplomová práce. Praha: Fakulta humanitních studií UK.
- Šima, Karel. 2017. Od rituálů a obyčejů k performancím aneb jak studovat
festivity moderní doby? *Studia Ethnologica Pragensia* 64, 1: 17–49.
- Titzmann, Peter – Jugert, Philipp (eds.). 2020. *Youth in Superdiverse
Societies. Growing up with Globalization, Diversity and Acculturation*. New
York – London: Routledge.
- Thompson, Jenny. 2010. *Wargames. Inside the World of 20th-Century War
Reenactors*. Washington DC: Smithsonian Books.
- Vaněk, Miroslav – Mücke, Pavel. 2022. *Třetí strana trojúhelníku. Teorie
a praxe orální historie*. Praha: Karolinum.
- Wohlmuth, Petr. 2014. Heterotopická jinočasovost pevnostního města
Josefov. Teoretické a výzkumné podněty. *Historická sociologie* 6, 2:
43–62. <https://doi.org/10.14712/23363525.2014.2>
- Zemanová, Magdaléna. 2014. *Rytíři bez krále. Svět šermu, fantazie a historie*.
Praha: Nakladatelství Lidové noviny.